

Pak sneeuw geeft heidegebied in Noordoost-Twente totaal ander aanzien

Combinatie prehistorie en natuur doet het goed op Vasserheide

De Vasserheide heeft door de grafheuvels al een bijzondere sfeer. Als er dan ook nog pak sneeuw ligt, worden de stilte en de verlatenheid wel heel intens.

Landschap Overijssel koestert dit heidegebied in Noordoost-Twente, waar prehistorie en natuur een bijzondere samenwerking zijn aangegaan.

TEKST: FRANS BOSSCHER FOTO'S: RUUD PLOEG

Ruim 3.000 grafheuvels

In ons land zijn ruim drieduizend grafheuvels gevonden. 636 daarvan zijn officieel beschermd als monument. De oudste liggen bij Apeldoorn en dateren van ongeveer vijfduizend jaar voor Christus. In de heuvels zijn menselijke resten gevonden, sporen van crematies, scherven van aardewerk, botten van dieren, vuurstenen voorwerpen en sieraden. In een van de heuvels op de Vasserheide zijn in 1903 twee bronzen bijlen gevonden. Tussen sommige grafheuvels zijn gaten gevonden, die er op duiden dat er palenrijen waren van soms honderden meters lang. Vorig jaar is een groot archeologisch onderzoek in Apeldoorn begonnen om antwoorden te krijgen op vragen als: in welk landschap lagen de grafheuvels en wat speelde zich af rondom de grafheuvels?

Elk jaar dringt het zich weer op. Dat verlangen naar een echte winter. Een winter met sneeuw en ijs. Vorig jaar was hij er even. En meteen ging er een stroom van positieve energie door het land. Wat is dat toch? Wat maakt dat we bijna uitgelaten reageren als het landschap om ons heen als bij toverslag totaal van aanzien verandert? Waar komt die aanvechting vandaan om dan naar buiten te gaan, ook al is het steenkoud? Is het die uitgestrektheid die je ineens ervaart doordat het landschap wit is zo ver als je kunt kijken? Is het die intense stilte die die grote, witte leegte vergezelt?

Begraafplaatsen

In een natuurgebied als de Vasserheide in Noordoost-Twente krijg je in zo'n winter het gevoel dat het eigenlijk niet stiller kan zijn. Je hoort alleen nog het zacht ruisen en kloppen van je bloed. Stilte hoort bij dit gebied, lijkt het wel. Voelden de mensen die hier in de prehistorie leefden dat ook? Het gebied was in ieder geval van grote betekenis voor ze. De Vasserheide en het nabij gelegen Haartergrafveld fungeerden vele eeuwen als begraafplaatsen. Er liggen urnenvelden en tientallen grafheuvels. De grotere zijn door Landschap Overijssel vrijgemaakt van begroeiing. Ze geven het gebied een heel eigen karakter. Als ze dan ook nog zijn bedekt door een

Naam: Vasserheide
Ligging: ten zuiden van Vasse
Oppervlakte: 70 hectare
In beheer sinds: 1968
Bijzonderheden: essen, loof- en naaldbossen, heidevelden, jenevesbesstruwelen, bronnen, grafheuvels en raatakkers

laag sneeuw, krijgt het de Vasserheide wel een heel bijzondere sfeer. Wanneer een schreeuw van een buizerd die sfeer accentueert, waan je je even in een Amerikaanse natuurfilm.

Achterblijvers

Wat natuurlijk ook aan de stilte bijdraagt is dat het planten- en dierenleven in deze maanden vrijwel tot stilstand is gekomen. Verschillende vogels overwinteren nu ergens in Afrika. De achterblijvers en de vogels uit Scandinavië die hier overwinteren, zoals de buizerd, houden zich gedeisd; ze moeten zuinig omspringen met hun energie. Zoogdieren, zoals egels en vleurmuizen, en ook amfibieën en reptielen, zoals bruine kikkers, hazelwormen en levendbarende hagedissen, vertoeven deze maanden in dromenland; ze hebben zich in een weldadige winterslaap laten wegzakken. Maar er zijn wel degelijk dieren actief. Dat kun je zien aan de sporen in de sneeuw. Van reeën, hazen en konijnen kun je de pootafdrukken nu mooi terugvinden. En als je gele streepjes in de sneeuw ziet, is de kans groot dat het urine-spoortjes van muizen zijn. Muizen hebben namelijk de gewoonte om vaak kleine beetjes te plassen.

Jeneverbessen

Door de witte jas die ze aan hebben, gaan de jeneverbessen bijna helemaal op in het besneeuwde decor. Met deze opvallende struik, die metershoog kan worden, gaat het al lange tijd niet goed. Je ziet nauwelijks nog jonge jeneverbesstruiken opkomen. De gedachte is dat de ondergrond te dichtbegroeid is met grassen, waardoor het zaad niet kan ontkiemen. Her en der wordt met maatregelen geëxperimenteerd om verjonging van de jeneverbessen toch weer op gang te brengen.

Landschap Overijssel koestert de struiken op de Vasserheide. Andere bomen en struiken die rondom de jeneverbes opkomen, worden verwijderd. Eigenlijk zouden ook oude eiken en berken die tussen de struiken staan, weggehaald moeten worden. Maar het geval wil dat de jeneverbessen zich ooit hebben gevestigd op een ondergrond die nu van grote archeologische waarde is. Ze staan namelijk op zogeheten Celtic fields, een oud landbouwsysteem dat ook wel raatakkers wordt genoemd. Dat dekt de lading veel beter, want met Kelten hebben ze niks te maken, deze akkertjes.

De contouren van deze akkertjes zijn tien jaar geleden ontdekt bij bestudering van luchtfoto's uit de Tweede Wereldoorlog. Vanaf ongeveer duizend jaar voor Christus tot de Romeinse tijd werden er graansoorten als emmentarwe en spelt verbouwd. Zelfs als je er goed op let, valt het nog niet mee om ze te herkennen. Maar met een pak sneeuw erop zijn ze helemaal niet terug te vinden. Dat neemt niet weg dat het officieel archeologische monumenten zijn. Verstoring van het kenmerkende dambordenpatroon is uit den boze. En dus is het praktisch gezien niet te doen om die grote bomen tussen de jeneverbessen weg te halen.

Schoolklassen

Van de heidestruiken is ook al niet veel te zien. Maar onder de sneeuwlaag zit een heideveld dat langzaam maar zeker sterker en sterker wordt. De afgelopen jaren zijn kleine en grotere stukken geplagd, waardoor er nu jonge en oude heidestruiken staan. Er zijn kale plekken gemaakt. Met hulp van onder meer schoolklassen uit de buurt zijn jonge grove dennetjes weggehaald. Zo verandert de strakke VVV-heide in een afwisselende heide. Juist in die afwisseling zit de kracht van een gezonde heideveld. Op een heel andere manier wordt gewerkt aan de conditie van het grasland aan oostkant van de heide. Het streven is om de situatie van voor de ontginning terug te brengen. Een groot deel van de bovenlaag is daarom afgegraven. Schoon water dat uit de bodem naar de oppervlakte komt, kan weer zijn heilzame werking voor de natuur doen. In het besneeuwde landschap zijn de herstelde glooiingen mooi te zien. Door het laagste deel kabbelt het water bijna als vanouds door de Roezebeek tussen de jonge wilgen en elzen door het bos in. Wie weet, zien we hier over een half jaar moeraskartelblad bloeien.

Op de reacties van de natuur op de ingrepen in de heide en het grasland moeten we dus nog even wachten. De wetenschap dát er gereageerd zal worden, stelt voorlopig voldoende gerust. Nu willen we nog even opgaan in dat winterse landschap. Want het is maar zeer de vraag of we dit over een jaar weer kunnen beleven. En misschien is dat ook wel goed. Dat houdt het verlangen levend.

FOTO: JACOMIJN SCHELLEVIS

Jacomijn Schellevis plaatst een wit huisje op de Vasserheide.

Oude grafrituelen als inspiratiebron

De kunstenaars Jacomijn Schellevis uit Zwolle en Micki Skudlarczyk uit het Amerikaanse Portland plaatsten afgelopen najaar enkele tijdelijke kunstwerken in verschillende terreinen van Landschap Overijssel. Het ging om objecten geïnspireerd op het thema 'de dood en het hiernamaals van de voor-christelijke periode in Overijssel'.

Op de Vasserheide plaatsten ze in september kleine, witte huisjes. "Die werden vroeger ook gebruikt in en op de grafheuvels", vertelt Schellevis. "Je komt ze op Duitse begraafplaatsen nog steeds wel tegen. De doden kregen bij hun begrafenis voedsel en allerlei giften mee. Het idee was dat ze het zo comfortabel mogelijk moesten hebben. De vlinders in het huisje symboliseren de geest van de overledenen, het net moet ze in het

huisje houden. Zo vertellen de grafrituelen ons veel over hoe de samenlevingen er destijds uitzagen."

Het project van beide kunstenaars is getiteld Origin-Oorsprong. Tot en met 13 december is in kasteel Nijenhuis bij Heino een afsluitende expositie van het project te zien.

Meer informatie is te vinden op www.origin-oorsprong.com.

Voor het project kregen Schellevis en Skudlarczyk steun van diverse partijen: provincie Overijssel, Yarden Uitvaartzorg, The Oregon Art Commission (USA), J. Douglas Macy, Landscape Architect (USA), Landschap Overijssel, Cultuurwerkplaats R10, Bibliotheek Zwolle Centrum, Kunst & Cultuur Overijssel, Historisch Centrum Overijssel, Kunstuitleen Zwolle

